
Eğitim Dñnyasının Bilgesi Latif Mutlu ile Eğitim Üzerine Ufuk Turu

---

Yüksel Göktaş^o
Buđra Kalkan^{oo}

“ 1924 Tunceli doğumlu olan Latif Mutlu, 1965'ten bu yana eğitimin içinde. Özel yükseköğretim kurumlarının 1972'de Anayasa Mahkemesi kararıyla devletleştirilmesine kadar özel akademi ve yüksekokullarda genel sekreterlik, genel müdürlük yaptı. 1991'den başlayarak İstanbul Eğitim ve Kültür Vakfı (İSTEK) okullarında 3 yıl kadar genel müdürlük yaptı. 1994'te İngiltere'deki iki devlet üniversitesinden aldığı yetkiyle ve onlar adına İstanbul'da üniversite derecesinde eğitim veren kurslar başlattı. Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı'nı kurdu ve uzun yıllar Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptı. Bir vakıf üniversitesi kurmak üzere 1994 yılında YÖK'e yapılan başvuru 7 Haziran 1996'da TBMM'de yasalaşınca, İstanbul Bilgi Üniversitesi resmen kuruldu. Latif Mutlu bu üniversitenin kurucularındandır.

Birçok Avrupa ülkesini, ABD ve Japonya'yı kapsayan farklı eğitim sistemlerini inceleme ve araştırma gezileriyle, eğitim ekonomisi konusunda yoğunlaşan pek çok araştırma ve makalesiyle kesintisiz sürdürdüğü etkinliklerin yanı sıra, Latif Mutlu, politikaya girmiş, 1991 genel seçimlerinde CHP'den İstanbul milletvekili adayı olmuştur. ”

Yüksel Göktaş: Sizi ilk olarak 1999 yılında Cumhuriyet Gazetesi'ndeki eğitimle ilgili bir yazınızla tanıdım. Genelde eğitim üzerine düşünen ve konuşan insanlar, devletin eğitimdeki rolünün daha da arttırılması yönünde görüşler savunurken siz farklı şeyler söylüyordunuz. Yaklaşık yarım asırdır da ağırlıklı ola

---

^o Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim fakültesi, öğretim üyesi.

^{oo} Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, doktora öğrencisi.

rak eğitime yatırım yapan bir girişimcisiniz. Örneğin, İstanbul Eğitim ve Kültür Vakfı (İSTEK) okullarında üç yıl boyunca genel müdürlük yaptınız, Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı'nı kurarak uzun bir süre yönetim kurulu başkanlığını yürüttünüz. Kurduğunuz değişik okullarla eşsiz bir tecrübeniz var. Bu tecrübenize da yanarak öncelikle şu soruyla konuyu açmak istiyorum: Sizce Türkiye'de okul açmak kolay mı?

Mutlu: Kolay... Okul açmak kolay... Üniversite açmak da kolay. Sadece diploma vermek için üniversite açmak için başvurduğunuzda, birkaç merasimden sonra izin alırsınız. Ama sadece diploma vermek için değil de ruh, heyecan ve bilgi veren, insanları değiştiren bir üniversite kurmak isterseniz, o çok zor. Neden zor? Çünkü yetişmiş öğretim elemanı çok az, yetersiz. Öğretim elemanlarımızı nitelik ve nicelik olarak yeterli görmüyorum. Şimdiye kadar hükümeti titretmeli, heyecan vermeliydiler diye düşünüyorum. Ben 1924'te doğduğum için dünyaya gözümü açtığımda bir heyecan vardı. Şimdi o ortam kalmadı, sakin, her iş bitmiş, heyecan kalmamış. Bizim adımıza başkaları düşünüyor, örneğin yasallarımızı Avrupa Birliği (AB) yapıyor. O zaman meclise ne gerek var diye düşünüyorum. Amerika Maliyemizi yönetiyor. Kime para verip vermeyeceğimizi O, tayin ediyor. Bizim Maliye niye var ki! AB'ye üye yapacaklarsa onların bizi eğiterek, yontarak, biçerek yapmalarına izin vermeyelim. Bunlara gerek kalmamasın. Biz kendi kendimize çeki düzen verelim. "Bu Türkiye uyandı, biz de Türkiye ile beraber olalım" desinler. Bu çok zor değil.

Göktaş: Yetişmiş insan gücü eksikliği mi var?

Mutlu: Yetişmiş insanımız olmadığı için bu problemleri yaşıyoruz. Son zamanlarda her üniversitede, AB ofisi açılıyor. Konuşuyorum, "her yerde olduğundan, biz de yapalım dedik ve açtık" diyorlar. Siz bırakın bunları, AB belli, "Kopenhag Kriterleri". Nedir peki onlar? Kendilerine göre bir şeyler yapmışlar. Acaba doğru mu? Çağdaş mı? AB, ihtiyarladı statik hale geldi. Kendi içinde toparlanmaya çalışıyor. Avrupa'nın istekleri son derece basit, onlar da bir-iki gün de yapılır, ama onlar bize uyar mı acaba? Oradaki insanların yaşam biçimi başka, bizimki başka. "Türkler iyi yaşıyorlar, madenlerini iyi çalıştırıyorlar, paraları da var" desinler. Paramız olmadığında, kimse bize itimat etmez. Borçlu olduğumuz müddetçe bizi yönlendirirler. Türkiye'nin yapacağı ilk iş borçtan kurtulmak olmalıdır.

Göktaş: Bir de bildiğim kadarıyla 1980'den önce bazı yükseköğretim kurumları kuruyorsunuz ama kapatılıyor. Onlardan biraz bahsedebilir misiniz? Oradaki tecrübelerinizi anlatır mısınız?

Mutlu: II. Dünya Savaşı, sırasında nüfus artmıyordu. Ölüm oranı arttı, doğum oranı çok düştü. Savaştan sonra her yerde nüfus patlaması oldu. Okullar

yetmemeye başladı. O sırada devlet özel okul açma düşüncesine girdi. 1965'te 625 Sayılı Kanun'u çıkardı. Bizim arkadaşlarımız İstanbul'da iki tane okul açmıştı, üçüncüsünü Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi adıyla kurduk. Kontenjan hemen doldu. Onlar şimdiki üniversitelere nazaran devletin daha çok kontrol ettiği kurumlardı. Örneğin, mezuniyet sınavlarının gözlemci, şahit ve müşahitleri bile Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından başka üniversitelerden tayin ediliyordu. Şimdi üniversiteler kendi kendilerine yapıyor. Devletin yetkisi, haberi, rolü yok.

Göktaş: Sizce devletin eğitimdeki rolü olmalı mı?

Mutlu: İdeal şeklini düşünecek olursak eğer, devletin rolü olmaz. Devlet bir zümrenin temsilcisidir. Toplum, kendi kendini yönetecek duruma gelmeli. Okullar, üniversiteler çoğalmalı bunlar birbirleriyle rekabet içinde hareket etmelidir. Mesela Amerika'da üniversiteleri devlet kontrol etmiyor. Üniversiteler kendi aralarında birlikler oluşturuyor. En iyi bilinen on üniversitenin birleştiği bir grup var. Onlar kendi aralarında standart oluşturuyorlar. "Bu kriterler olmalı" diye birbirlerini kontrol ediyorlar. O ileri gelmiş üniversitelere de girmek çok zor. Bunların dışındakilere girmek ise biraz daha kolay. Rekabet ortamı olursa iyilerle kötüler kendi içinde belli olur. Çünkü halk üniversitelerden de, meclisten de daha iyi düşünme yetisine sahiptir. İnternet, televizyon gibi iletişim araçları halkı daha iyi eğitiyor. Onlar seçebilir, görebilir, iyiyi anlayabilir. Devlete fazla gerek yok, zaten zararlı.

Göktaş: Ne zararı var devletin?

Mutlu: Çok zararı var. Çünkü devleti ele geçiren bir parti yani politikacılar bir düşünceyi temsil ediyor. Onlar gidiyor, başkaları geliyor. Gelen değiştiriyor. Mesela Avni Akyol bakan olunca Amerika'ya gitti. Bir hafta kaldı orada. Öğrendiği bir metoda göre eğitimi tasarlayacağını söyledi. Ondan sonra başka bir bakan gelince onun yaptıklarını kaldırdı.

Göktaş: Aynı partiden hem de.

Mutlu: Evet aynı partiden. Bu, politikacının işi değil. Eğitim de hukuk gibi tıp gibi bir bilim dalıdır. Hukukun da tıbbın da dalları var: Ceza Hukuku, Medeni Hukuk, İç Hastalıkları, Dış Hastalıkları gibi... Eğitimin de Eğitim Felsefesi, Eğitim Ekonomisi gibi dalları var. Politikacı bu konuda bilgi üretemez, -şunu yap, bunu yap- diyemez. Yakın bir tarihte Amerika'ya gidip Eğitim Bakanı'yla görüştük. Bakan, yeni bir bakanlık olduklarını, 1979'da kurulduklarını dile getirdi. Merak edip bakanlığın ne gibi görevleri olduğunu sorduk. Bakan: "Genel durumu inceler, burs, para bulur, yönetmelikler hazırlar. Taşrada hiçbir öğretmen kadrosu yok, memuru yok, tayini yok. Öğretmen tayinine karışmaz"

diye cevap verdi. Bunun nasıl olduğunu öğrenmek istediğimizde Bakan'dan şöyle bir yanıt aldık: “Her bölgede dernekler var. En başta o dernekler ve okul aile birlikleri denetliyor. Bu derneklerin sayısı beş yüz civarında. Okullar kendi kendilerine otokontrole girmiş durumda”. O bakımdan ilerleyip gidiyor, dünyaya hükmediyor, dünyanın en zengin ülkesi oluyor. Bize de neyi nasıl yapacağımız konusunda akıl veriyor. Amerika’da bir Türk profesörü şöyle demişti: “Amerikanın avantajı elli küsur devletin bir arada olması. Birinin çıkardığı bir yasa iyi bir sonuç verince diğerleri de örnek alıyor bunu”. Türkiye’nin deneyecek, örnek alacak bir yeri yok. Kendi kendine yapıyor, yanlış olursa bir daha yapıyor. Onun için Amerika’da eğitim ve diğer sektörler daha sağlam, daha iyi durumda.

Kalkan: Türkiye’de eğitim sektörünün rekabetçi bir ortama girememesi, sivil toplum örgütlerinin ve sizin bahsettiğiniz kurumların öğretim kurumlarını yeterince denetleyememesi, yönlendirememesi bu piyasa kültürünün ülkemizde yerleşememesine bağlı olabilir mi? Merkezi idarenin hakimiyeti piyasanın gelişememesine mi yol açtı?

Mutlu: Kenan Evren döneminde başladı. Evren bir yumruk vurdu ve eğitimi zapturapt altına almak için İhsan Doğramacı’yı buldu. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) özünde iyi bir fikirdir çünkü eğitimi politikanın baskısından kurtarıyor. Özerk bir kurum haline getiriyor. Ama olağanüstü bir devrin, olağanüstü bir kurumudur. Bir gün denildi ki: “Sıkı yönetim kalkıyor. Siz nasıl yöneteceksiniz bu üniversiteleri? İhsan Doğramacı ile beraber üç profesör toplanıyor ve YÖK yasa sına sıkı yönetim yetkilerini ilave ediyorlar. Öyle ki YÖK başkanı ve rektörler istediği öğrenciyi üniversiteden uzaklaştırabiliyor, sürgüne gönderebiliyor. 49. ve 59. maddeleri açıp okuduğunuzda, rektörlerin öğrenciyi üniversiteden attığı zaman askerlik şubesini, polisi, diğer üniversiteleri yazılı olarak haberdar ettiğini ve öğrencinin hayatı boyunca okula dönemediğini görürsünüz. Yani eğitim hakkı elinden alınıyor. Böyle bir şey nasıl olur? Her türlü ceza çekilir ve sonunda beraat edilir. Otuz dokuz yıl olsa bile bu. Ama eğitim hakkının hayat boyu alınması Anayasa’ya da aykırı bir durum.

Göktaş: Siz YÖK’ün siyasi ve iktisadi sistemimiz içersindeki yerini ilk zamanlar olumlu, fakat daha sonraları olumsuz olarak mı değerlendiriyorsunuz?

Mutlu: YÖK’ün sıkıyönetim kanunları gibi ağırlaştırılarak öğrenci ve hocaların aleyhine olan sert maddeleri var. Onların haricinde politikadan kurtarıyor ama işi başka bir şekilde zorlaştırıyor. Esasında onlar hafifletilirse, YÖK zararlı bir kurum değil. Şimdi siyaset çok karışmıyor. Nitekim YÖK Başkanı (Erdoğan Teziç), Başbakanlığın ve MEB’in önerdiği kararları bir kısmını uygulamadığı gibi dava açıyor ve kazanıyor. Özerk olduğunu vurguluyor. Müthiş bir olay. Bir politikacı iyi olabilir ama kendisinden sonra gelen de kötü olabilir. Politikadan koruduğu için iyi bir kurul bu.

Göktaş: Erdoğan Teziç'in şahsı için değil de YÖK başkanlığı makamı için söylüyorum. Başkanın yaptığı yanlışlar varsa onu kim düzeltecek? Bu, siyasetin vesayetinden kaçarken bürokrasinin vesayetine sokmaz mı? Az önce sizin bahsettiğiniz Amerika'daki uygulamalar gibi biraz daha ailelerin, öğrencilerin, derneklerin organizasyonu ile olsa daha iyi olmaz mı?

Mutlu: Tabiki öyle... Üniversiteler özerktir, YÖK karışamaz. Ben her şeyi doğru demiyorum. Kanununda yanlış maddeler çok var. Mesela: 10. madde şöyle diyor (yine İhsan Doğramacı ile Kenan Evren'in arzusu): "Üniversiteye öğrencileri ben gönderirim, kimse karışmasın. Üniversiteler öğrenci alamaz". Bu tam anlamıyla despotluk... Çok yanlış... Bu YÖK Kanununun en kötü maddesidir. Yani ÖSYM'nin öğrencileri üniversiteye yerleştirmesiyle ilgili madde... Türkiye'ye büyük zarar veriyor, insanların istedikleri yerde okumalarına engel teşkil ediyor. ÖSYM'nin makineleri iyi karar veremiyor. Öğrencileri görmeden piyango makineleri gibi artık ne gelirse oraya buraya gönderiyor. Çağdaş ülkelerde uygulanan sistemde ise öğrenci ile üniversite karşı karşıya geliyor. Üniversite onu mülakata alıyor, konuşuyor, yazı yazdırıyor, neden burayı seçtiğini soruyor, ondan sonra alıyor.

Kalkan: Türkiye'de üniversiteler arasında rekabet de sağlanamıyor. Çünkü özgürlük ortamı yok.

Mutlu: Rekabet yok. Ayrıca rektör atanma şekli de yanlış, onun da değişmesi lazım.

Göktaş: Sizin daha önceki konuşmalarınızda da, rektörlük seçimlerini ciddi bir şekilde eleştirdiğinizi biliyoruz. Özellikle son zamanlarda rektörlük seçimleri çok fazla gündemde. Az oy alanın seçilmesi çok oy alanın atanmaması gibi. Sizce bunun çözümü nedir? Rektörler nasıl seçilmeli? Çağdaş ülkelerde nasıl seçiliyor?

Mutlu: Üniversiteler Amerika'da olduğu gibi özerk olmalı. Orada her üniversitenin mütevelli heyeti, rektörü seçiyor. Bununla birlikte, YÖK'ün yüz küsür üniversiteyi yönetmesi, denetlemesi mümkün değil. Bu üniversitelerde ne olup bittiğinden haberdar olması da mümkün değil. Türkiye'nin her yerine dağılmış yüz küsür üniversiteyi yönetmek için büyük bir ordu oluşturmalsınız. Bu, mümkün değil. Her üniversitenin YÖK'ün görevini üstlenen, rektörü tayin eden ve denetleyen bir kurumunun olması gerekiyor. Yani bir anlamda mütevelli heyeti gibi bir şey. Üniversitenin bulunduğu şehrin valisi, belediye başkanı, garnizon komutanı, ticaret odası temsilcisi, sanayi odası temsilcisi, şehrin ileri gelenleri, sivil toplum üyesi temsilcileri vs. senede bir gün toplanıp üniversiteye mütevelli heyet üyesi seçmeli. O heyet, şehre eser bırakmış, üniversiteye bağış yapabile

cek kişilerden oluşmalı. Onlar oluşturulduktan sonra bu mütevelli heyeti rektör arayışına geçerek, İngiltere’de, Kanada’da, Amerika’da olduğu gibi dünyanın her yerinde rektör arayacak. Nereden olursa olsun, ama kendi içinden olmayacak. Bu ülkelerde genelde başka üniversitelerden tercih ediyorlar.

Göktaş: Yeter ki işini iyi yapsın öyle mi?

Mutlu: Yeter ki değil, tercihen. Üniversite dışından seçtikleri rektörü de iş letmecilerden seçiyorlar. Ayrıca bizdeki yüksek öğretim kanunu çok ilkel bir kanun. Rektörün görevlerini okurken utaniyorum: “Evrakları YÖK’e gönderir” diyor. Göndermese ne olacak? “İşten çıkarması gerekenleri çıkarır” diyor. Orada yazmasa çıkarmayacak mı? Özerkliği de öldürüyor. Böyle basit, ilkel bir kanun olur mu? Benim önerdiğim sistemde rektörle sözleşme yapan mütevelli heyeti “Senden şu kadar doktora yaptırmanı, şu kadar öğrenci yetiştirmeni, şu kadar bağış toplamanı istiyorum” diyerek ölçülebilen şartları ileri sürecek. Rektör aday da sözleşmeyi kabul ettiği takdirde göreve başlayacak ve şartları yerine getirmeye başladığında işinden olacağını bilecek. Mevcut sistemde rektörler nasıl olsa 4 yıl rektörlük diye düşünerek, çalışmayabilir. Böylece rektör hedefine ulaşamadığı takdirde görevden alınacağını bileceği için, daha iyi çalışacak ve rekabet başlayacak.

Kalkan: Peki Türkiye’deki vakıf üniversiteleri ile devlet üniversiteleri arasında üst düzey yöneticiler olarak rektör ve dekanlarının motivasyonları büyük farklılık gösteriyor mu?

Mutlu: Vakıf üniversiteleri çok yeni Türkiye’de. Özel üniversite yok. İzin verilmiyor. Vakıflar ise devlet üniversitesi gibi kamu kuruluşudur. Vakıf üniversitelerinde rektör, dört yıllığına mütevelli heyeti tarafından tayin ediliyor. Bundan önceki yıl bir vakıf üniversitesinin rektörü mütevelli heyeti tarafından görevden alındı. Rektör YÖK’e şikayet edince, YÖK, görevden alınamaz dediği halde, vakıf üniversiteleri özerkliği ileri sürdü ve YÖK susup kaldı. Aynı olay İzmir’de de oldu ve YÖK’ten giden uzmanlar, üniversiteye “Niçin görevden aldığını” sorduğunda karşı taraf, “Beğenmedim, görevden aldım” dedi.

Göktaş: Milliyet gazetesinde çıkan bir mülakatınızda, Türkiye’nin elli yıldan beri vatandaşlarının yüksek öğretim talebini karşılayamadığını, okul birincilerinin dahi üniversitelere yerleşemediğini, yerleşenlerin bir kısmının ise istemediği meslek üzerine eğitim aldığını dile getiriyorsunuz. Yine 1999 yılında Cumhuriyet Gazetesi’ndeki bir başka yazınızda, yüksek öğretimdeki okullaşma yeterliliğinden bahsediyor ve okullaşma oranının yüzde yüze varıncaya kadar insanlarımızı okutmak gerektiğini vurguluyorsunuz. Sizce yüksek öğretimdeki en önemli problemimiz okullaşma oranımız mı? Bunu biraz açar mısınız?. Üstelik, son yıllarda neredeyse her ilde vakıf ve devlet üniversiteleri açılıyor. Devlet yeni

üniversitelerin maliyetine katlanmalı mı?

Mutlu: Evet. Geçen yıl seçime giderken yirmi iki üniversite açtılar. O yetmiyormuş gibi aradan bir yıl geçmeden on beş üniversite daha açtılar ve onun semeresini topladılar. O şehirlerin halkı da üniversite açtıkları için sevinip hükümete oy verdi.

Göktaş: Bu doğru mu efendim?

Latif Mutlu: Bu amaçla yaptılar ve semeresini aldılar. Çünkü hatırlıyorum bir ilin milletvekili altı yedi yıl önce, “Şehrimize üniversite açmazsanız kendimi mecliste asacağım” deyince o şehre bir üniversite açtılar. Amerika’da bir hukuk fakültesinin dekanı ile konuşurken ilkokulu, ortaokulu, liseyi ve üniversiteyi aynı şehirde okuyan bir gençten hayır gelmez dediğini hatırlıyorum. Şimdi İngiltere Amerika’ya gönderiyor, Amerika Avrupa’ya gönderiyor. Çünkü herkes başkaları ne yapıyor, ne düşünüyor, bunu öğrenmeye çalışıyor. Biz de böyle yapmalıyız. Harran’da ilkokul ve ortaokulu okuyan bir genç yine orada üniversite mezun olduğu takdirde, nasıl bir girişimci olabilir? Bunun bir getirisi ve anlamı olmaz. Devlet oraya görev sayarak üniversite yapıyor ama kimse orada kalıcı değil. Hükümet programında ve söyleminde olan özel üniversite yasasını bir an önce çıkarmalıdır. Böylelikle şirket veya şahıs üniversiteleri kurulacak ve gerçek rekabet başlayacaktır. Hangi üniversitelerden mezun olanlar iş buluyor, yeni bir şey üretiyorlarsa muhakkak ki, gençler o üniversitelere yönelecektir. İyi bir temel üzerine kurulmuş olan ODTÜ, Boğaziçi, ve Bilkent gibi üniversitelerin gerilemesi ya da başarılarının düşmesi pek mümkün değildir. Öte yandan, mutlaka zayıflar da döküntüler de olacak. Tıpkı Amerika’da olduğu gibi bazıları na girmek zorlaşacak veya kolaylaşacak. Yani sistem kendiliğinden oluşacaktır.

Göktaş: Yeni üniversiteler kurulmaya devam edilmeli mi? Bunlar özel mi olmalı yoksa devlet tarafından mı kurulmalı?

Mutlu: Devlet eğitimin önemini anlamış, onun içindir ki bütçede en büyük payı (yüzde 15) eğitime ayırıyor. Yüzde 15’ini ayırdığı halde bunu Türkiye nüfusuna bölersek kişi başına 200 Euro düşüyor. AB’nin 15 ülkesi eğitime bizden daha az bir oranla (yüzde 12) para ayırıyor ama bir bakıyoruz ki kişi başına düşen pay, 1000 Euro’ya yakın. Çünkü nüfusları daha az ve bütçeleri daha geniş. Bence özellikle devlet üniversitelerindeki laboratuvar ve hoca eksikliği devam ettiği sürece üniversitelerimiz etkinliğini gösteremez ve bu şartlarda dünya standartlarına ulaşmaları çok zor. Devletin ayırdığı parayla eğitim olmuyor. Hele hele bunu be dava yapması da en büyük yanlışlığıdır. Modern düşünürler diyorlar ki “Eğitim iki yönlü bir değer yaratıyor. Birincisi, eğitim gören insan hayat boyu daha yüksek para kazanıyor, itibar sahibi oluyor. İkincisi, toplum bundan yarar görüyor, faydalanıyor ve toplumun seviyesi yükseliyor”. O halde faturayı, yarar görecek

her iki kesim birlikte ödemelidir. Yüksek öğretimden yararlanan tüm öğrenciler mutlaka katkıda bulunmalıdır, aksi halde dünya ile rekabet edecek üniversitelere sahip olmak bizim için sadece bir hayal olur.

Kalkan: O zaman eskilerin tabiriyle nimetinden yararlanan her iki taraf kül fetine de birlikte katlanmalı, öyle mi?

Mutlu: Tabii katlanmalı. En düşük seviye, Türkiye'dedir. İngiltere gibi AB ülkeleri bile bizden daha fazla para alıyor. Askeri darbelerde bile bizi örnek olan Yunanistan'da da, eğitim ücreti çok düşük. Bizim gibi oldukları için AB'nin en fakir ve geri kalmış ülkesi olmaya devam ediyorlar. Zenginlik, milli gelir, kültür gibi bakımlardan 56 İslam ülkesinin en ilerisinde bulunuyoruz ancak Avrupa'nın da en gerisindeyiz. Şimdi ise yönümüzü Batı'ya mı Doğu'ya mı çevirelim derken, öylece ortada kaldık.

Elbetteki, devlet üniversite de açmamalı, bu işe de karışmamalı. Mevcut olanların ıslah edilmesi daha iyi olur. Oy almak için mevcut meslek yüksek okullarına üniversite adı veriliyor. Bir kaç yıl evvel YÖK'te bir daire başkanının bu işin ve hametini gösteren bir olay anlatmıştı. Aşkale'deki meslek yüksek okulunda hoca olmadığından haftada bir gün ders yapılmıyordu. Erzurum'daki hocalar verilen tarihte otobüsle Aşkale'ye gidiyor, öğrenciler toplanıyor, ders görüyorlarmış. Hocalar gidince çocuklar top oynuyor, vakit geçiriyorlarmış. Böyle bir ortam ve koşulda dahi vatandaşın sesi çıkmıyor. Muhtemelen bedava sirke baldan tatlıdır, nasıl olsa para vermiyorum diye düşünüyorlardır.

Kalkan: Eğer, eğitimi alanlar ücret ödeseydi?

Mutlu: O zaman hocalar nerede, diye soracaktı?

Göktaş: O zaman bu hizmetten yararlananlar da üniversitelere ücret ödemeli, değil mi?

Mutlu: Evet, aynen öyle. Son derece basit. Öğrenci üniversiteye girmek için dershaneye üç-dört bin YTL veriyor ama kazanma şansı yüzde 30 bile değil, daha düşük. Bu parayı üniversiteye verse üniversite binasını yapacak, hocasını hazırlayacak ve çocukların tamamı gelecek. öğrenci para verirse üniversite kendi hocasını da temin edecek dışardan mı getirecek nereden getirecekse bulacak. Mesela her öğrenci üç bin lira verebilir üniversiteye. Veremez diyorsanız onun da çaresi var Avrupa, Amerika, bütün dünya bulmuş çözüm yolunu. Kredi kurumunu güçlendirerek yapmışlar, bizim kredi kurumumuz çok zayıf.

Kalkan: Sizin söylemlerinize göre eğitimin ticareti yapılmalı. Kalite istiyorsak sermaye birikimini artırmalı, bu alana yatırım yapmalıyız. Türkçeye "çek sistemi" diye çevirebileceğimiz 'Voucher Sistemi' adlı bir uygulama var Amerika'da. Eğitimdeki rekabeti artırmak, öğrencilerin seçme hakkını genişletmek üzere uy

gulamaya sokulan bu sistemde, devlet okul açmak yerine her öğrenciye belirli bir miktar çek veriyor. Sadece eğitim amaçlı kullanılabilen çekler sayesinde öğrenciler, istedikleri okula gidebiliyorlar.

Bunun, eğitim sisteminde rekabeti sağladığı ve kaliteyi artırdığı iddia ediliyor. Özellikle Milton Friedman'ın da teorisi bu yönde. Acaba siz bu yaklaşıma nasıl bakıyorsunuz? Türkiye'de böyle bir uygulama başlatılabilir mi?

Mutlu: Evet, Kredi ve Yurtlar Kurumu ile iki-üç defa görüştük bu konuyu. Onlar da kurum olarak bu işe hazır ve bu işi anlamış durumdalar bence. Uluslararası finans bölümünden bir profesör arkadaşımınla geçen sene Amerika'ya gittik. Orada öğrencilere kredi veren Sallie Mae kurumuyla görüştük. Geçen yıl öğrencilere yüz on yedi milyar dolarlık kredi açtıklarını öğrendik. Bu kurumu, devlet kurmuş, sonra özerk hale getirmiş. Sonra onları, Türkiye'de de şube açıp, öğrencilerimize kredi vermeleri için davet ettik. Onlara aynı teklif, Kore, Kanada ve İngiltere'den de getirenler olmuş. Türkiye'de ev, araba kredisi bulmak zor değil. Eğitim de öyle olmalı.

Kalkan: Yani sizin önerileriniz ve incelemeleriniz doğrultusunda şu anki toplu konutta uygulanan finans sistemi gibi çözüm mü öneriyorsunuz?

Latif Mutlu: Aynen toplu konutta olduğu gibi. Toplu Konut İdaresi (TOKİ) binlerce ev yaptı bu uygulamayla. İngiltere 1997'ye kadar, tıpkı bizim gibi, çok az, sembolik bir katkı payı alıyordu. Tony Blair bir seçim kampanyasında sadece eğitimi ön plana çıkardı: "İşçi Partisi'nin üç tane temel amacı var: Birincisi eğitim, ikincisi eğitim, üçüncüsü yine eğitim. Biz iktidara gelirse İngiltere çocuklarını dünya ile rekabet edecek şekilde eğiteceğiz demişti. Herkes çocuğunun iyi okumasını istediği için İşçi Partisi'ne şans verdi, onlar da iktidara geldiler. İktidara geldikten kısa bir süre sonra parti hemen bir iki ciltlik bir kitap İkinci cildin kapağında parasız yüksek öğrenim devri kapandı. İyi eğitim verilmesi için herkesin katkıda bulunması gerekiyor deniliyordu. Parası olmayanlara da şöyle bir formül buldular: Herkes bin pound ödeyecek, ailesinin geliri eğer 15 bin pounddan az ise onun parasını devlet tamamen borç olarak verecek. 15 binle 35 bin arasını kademeli olarak verecek, 35 binden yukarı geliri olan aileye para vermeyeceğiz dediler. Bir de karşılıksız burs sistemi var. Kredi sistemi böyle başladı ve şimdi iyi bir noktaya geldiler.

Kalkan: İngiltere'de bunu yapan İşçi Partisi piyasadan ve girişimcilikten uzak. Daha çok sosyal demokrat politikaları izleyen bir parti. Türkiye'deki sosyal demokrat partilerimizin de biraz İngiliz İşçi Partisi'nden örnek alması mı gerekir?

Mutlu: Tabii bizim sosyal demokrat partilerimiz uçuyorlar. Herkese bedava eğitim. Eğitim paralı olmaz diyorlar. Yani farkında değiller, cehaletten kaynaklanıyor. Dünyayı bilmiyorlar.

Göktaş: Parasız olmaz mı?

Mutlu: Parasız hiçbir şey olmaz. Parayı ya devlet, ya hizmet alanlar ya da devletle hizmet alanlar birlikte verir. Parasız eğitimden kasıt maliyetin devlet tarafından ödenmesidir. Bu durum, aynı zamanda bir adaletsizliğe yol açıyor. Örneğin, çocuk üniversite kapısından geri çevriliyor, içeri alınmıyor. Kontenjan yok deniliyor. Ama o çocuğun babasından alınan vergilerle başkaları okutuluyor. Tamamen adaletsizlik. Adil olması için İngiltere'deki Amerika'daki gibi olması lazım. İngiliz halkı anladı. Önce bin pound vermek zor geldi halka. Hükümet başladı çoğaltmaya. Şimdi dört bin pound alıyor çocukları iyi eğitmek için. Halk baktı ki bu gerçekten faydalı, bir seçim dönemi daha İşçi Partisi'ni iktidar yaptı. Eğer sonuç kötü olsaydı, bir daha kazanamazdı.

Kalkan: Özellikle bu finans konusunun önemini İngilizler kavradı. Çünkü mesela Oxford'la Harvard Üniversitesi'nin finans kaynakları karşılaştırılınca Oxford'un ki çok düşük kaldı. Hemen Oxford yöneticileri kaynak, bağışçı bulmaya çalıştılar. Farklı finans kaynaklarına doğru yöneldiler. Yani iki ülkenin iyi üniversiteleri arasındaki rekabet bile eğitim seviyesini yükseltmeye yetiyor. Bu müthiş bir olay.

Göktaş: Sizin yazılarınızı incelediğimiz zaman görüyoruz ki bir noktayı çok önemle vurguluyorsunuz. Örneğin *Eğitim Düşünceleri: Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim* adlı eserinizde de belirttiğiniz gibi kalkınmada büyük bir hamle yapamayışımızın en önemli nedeninin eğitim olduğunu, geri kalmamıza sebep olarak da 1960 darbesini gösteriyorsunuz. Bu iddianızın nedenlerini biraz açar mısınız? Neden 1960 darbesi eğitimde gerilemeyi başlatmıştır?

Mutlu: Çünkü bu darbe üniversitelerin devlet tarafından kurulacağı şartını getirdi. Özel teşebbüsün önü kapandığı gibi devletinde yeterli parası olmadığı için gerekli yatırımlar yapılamadı. Çocuklar açıkta kaldı. Açıkta kalınca bir sınav getirdiler baraj koydular ve böylece insanları telef etmeye başladılar. Şimdi liseyi bitirenlerin önemli bir kısmı üniversite okuyamıyor. Konuştuğum bir devlet üniversitesi rektörü herkesin okumasına ne gerek var, lise mezununu da bir kursa gönderirsin mesleğini kazanacak şekilde yetişir demişti. Bende bunun herhalde Kore'de master ve doktora yapmış gençlerin yaptığı arabaların buradaki lise mezunlarına bir kursla tamir edilmesini, boyanmasını öğretilim, bizim gençler hiç araba yapmasın demek olduğunu söyledim. Dünyada en çok master ve doktora öğrencisi Kore'den çıkıyor. Kore o bakımdan hızla ilerleyip gidiyor. 1950'de biz Kore'den daha ilerideydik. Ülke küçük ama bizden çok daha fazla üniversitesi var.

Göktaş: Sizin az önce vurguladığımız gibi, bu süreçte, bizim de talep eden insan sayımız çok. Arz, daha çok olmalı ve isteyen herkes üniversite okumalı.

Mutlu: Evet okumalı, devletde bunun için gerekli düzenlemeleri yapmak zordur. Anayasa gereği de öyle. Kimsenin açıkta kalmasına izin vermemeli.

Göktaş: Makalelerinize ve demeçlerinize baktığımız zaman üniversite giriş sistemini ciddi bir şekilde eleştiriyorsunuz. Sizce üniversiteye giriş sistemi nasıl olmalı?

Mutlu: Benim yeni bir şey söylediğim yok. Dünyada uygulanan sistemi anlatıyorum. Üniversitenin özerk olabilmesi için öğrencisini kendisinin seçip alması gerekiyor. Üniversitenin yetkili makamlarının tespit ettiği kurallara göre her üniversite ayrı bir sistem uyguluyor. İyi üniversiteler yapılan merkezi sınavı yeterli görmüyor, her öğrenci ile teke tek konuşmak istiyor. Bazı üniversiteler bu sınavda şu kadar puandan daha yüksek alanlarla konuşurum diyor. Niçin burayı seçtiğini hangi bölümde ve neden okumak istediğini, şimdiye kadar neler yaptığını, hangi derneklere kayıtlı olduğunu soruyorlar ya da yazdırıyorlar. Üstelik iki yıl içinde seçtiği bölümü değiştirmeye de izni veriyorlar. Üçüncü sınıfa geldiğinde ise öğrenci işlerine gidip seçtiği bölüme kesin kaydını yaptırıyor. Bizde ise yirmi dört tane önünüze seçenek konuluyor. Lise öğrencisi ne bilecek neyin ne olduğunu. Bu seçenekler içerisinde isabetli karar vermek çok zor. Sekiz on tane sini belki hepsini işaretleyenler var. ÖSYM'deki makine ve programlar, eleyerek seçip gönderiyor. Bir öğrenci buraya geldi, Finans Bölümü'nü seçmiş ancak matematik olduğunu bilmediğini ve yapamayacağını söyledi. Sene sonunda başarısız oldu. İkinci yıl da aynısı olunca ailesi, ilgilendiği alan olan görsel iletişime geçmek için başvurdu. Dekanla konuştuk ve o da kabul etti. Ancak yönetmelik, bölüm değiştirmek için, belli bir puanın üstünde ortalama istiyor. Çocuk başarılı olsa, niye bölüm değiştirsin? YÖK'ten akli başında biriyle konuştum ancak aldığım cevap olumlu olmadı. Zira, bunun yolu açılırsa, kimsenin yerinde durmayacağını çünkü öğrencilerin çoğunun seçtiği bölümden memnun olmadığını, yanlış tercih yaptığını söyledi. Yani öğrenciler, zorla tutuluyor. Zorla meslek öğrenilir mi?

Göktaş: Üniversiteye giriş sistemi özerkliğe ciddi manada zarar veriyor dediniz, doğru mu?

Mutlu: Yanlış, özerkliğe aykırı.

Göktaş: Başka yazılarınızda rektörlük seçim sisteminin de özerkliğe zarar verdiğini söylüyorsunuz.

Mutlu: Tabii, üniversite kendisi seçecek.

Göktaş: Yüksek öğretim sistemimizde özerkliği artırmak için üniversite seçme sınavı ve rektörlük seçimlerinin dışında neler yapmalıyız?

Mutlu: Üniversiteler mali yönden bağımsız olmalı. Şu anda Maliye Bakanı izin vermedikçe harcama yapamıyorlar. Çok sıkı kontrol ediliyorlar, istediği yatırımı yapamayıp istediği aleti alamıyorlar. En büyük sıkıntıları mali yönden Maliye Bakanlığı'na bağlı olmaları. Mali ve idari özerkliğin olması lazım. Bu kadar basit.

Kalkan: Özel üniversite açmanın önünde bürokratik engeller var mı?

Mutlu: Türkiye'de özel üniversite açılmasına izin verilmiyor, henüz. Öte yandan devletin parası yok, vakıf üniversitesi kurmak da çok kolay değil. Amerika'daki gibi özel üniversite, şirket üniversitesi veya şahıs üniversitesi olur sa işler daha kolaylaşır. Var olan otuz beş kadar vakıf üniversitesi de gittikçe yerleşiyor, deneyim sahibi oluyor, kendilerini tanıtıyor.

Göktaş: Kâr amaçlı şirketlerin üniversite kurabilmesine olanak mı sağlanmalı sizce?

Mutlu: Tam kâr amaçlı değil. Şöyle ki, üniversiteler serbest bırakıldığında, eline geçen parayla yatırım yapabilir ve kendisini geliştirebilir. Şimdiki durumda kâr da edemiyor, yatırım da. Kısacası verimli çalışmıyor. Dünyada yüzde yüz bir demir şirketi gibi serbestlik de yok. Japonya'da da özel üniversiteler elde ettikleri kârın belli bölümünü üniversiteye tekrar harcamak zorunda. Japonya'daki üniversitelerin sekiz yüzü özel, üç yüz tanesi de devlete aitr. Özel üniversitelerin ücreti, devlet üniversitelerinin iki katı. Devlet daha az özeller daha fazla para alarak okutuyorlar. Hepsi de çalışıyor. Japonya'da da üniversiteye girmek oldukça zor, belki de bizden bile. Çünkü bütün dünya okumak istiyor. Okumadan hiçbir şey olmuyor.

Kalkan: Ülkemizdeki eğitim sektöründe girişimci sıkıntısı var mı?

Mutlu: Girişimciler var, sıkıntı yok. Eğer AKP, programında da var olan değişikliği gerçekleştirerek özel yüksek öğretim kurumları açılabilirse, daha çok girişimci çıkar.

Göktaş: Size göre, bu kanun mutlaka çıkmalı o zaman.

Mutlu: Çıkmalı tabii ki, ne engeli var ki. Üniversite nedir? Bilgi satan bir yerdir. Üniversitenin üstüne bu kadar titremelerini anlayamıyorum. İşte bunu 1960 Anayasası ile yapmaya başladılar.

Kalkan: Eğer hükümet yeni yasa ile özel okulların önünün açılmasını sağlayabilirse eğitimdeki girişimciliğin, sermaye yatırımının artacağını mı düşünüyor sunuz?

Mutlu: Evet. Ayrıca üniversiteler çoğalınca rekabet olacak, fiyatlar düşecek, daha çok insan okuyacak, bu son derece açık.

Kalkan: Makalelerinizde özellikle bilgi, refah düzeyi ve insanlığın gelişmişlik düzeyi arasında bir paralellik kuruyorsunuz. Ben bu noktada sizin girişimci kişiliğinize de atıfta bulunarak bir soru sormak istiyorum. Bilgi ile piyasa ilişkileri arasında nasıl bir bağ var? Yani bilginin üretilmesi ve onun etkin bir şekilde kullanılabilmesi piyasa sisteminde daha mı çabuk gelişir?

Mutlu: Hiç şüpheleniz olmasın. 1991'de Moskova'daydım. Gorbaçov'un son yıllarıydı. Orada bir Türk arkadaşım beni gezdiriyordu. Dört tane televizyon kanalı vardı. Yabancı radyo dinlemek, TV izlemek mümkün değildi. Aksi yönde hareket edenleri de Sibiry'a sürüyorlardı. Arkadaşımın tercümesi ile bir gün televizyon izliyorduk. Gorbaçov bir kuyruğa gitti. Uzun bir kuyruk. Kimisi gazete okuyor, kimisi düşünüyor. Bayanın birisine yanaştı. Yabancı televizyoncuları da çağırılmış, Gorbaçov kadına "Ne almak için beklendiğini sordu. Kadın da bilmiyorum, ne verilerse onu alacağız. Bir şey vardır diye ben de kuyruğa girdim dedi. Gorbaçov şaşırıldı böyle iş mi olur diye. Sonra Gorbaçov, başka ülkelerde dükkana yavaşan parasını veriyor, alıp gidiyor dediğinde bu sefer, kadın şaşırıldı ve öyle iş olur mu, nerede görülmüş dedi. Şimdi anlıyoruz ki, Moskova'da içinde Türk girişimcilerinde olduğu çok büyük şirketler, alışveriş merkezleri açmış. Yirmi yıl evvel Komünizmi savunan yazarlar, şimdi en iyi itici gücün menfaat olduğunu savunmaya başladılar. Yararı olmadıkça, kimse bir girişimde bulunmuyor. Menfaati varsa insan iş yapıyor, ileriye götürüyor. Eskiden dünyada ve Türkiye'de ideolojiden korkuyorlardı. Mesela Komünizm veya irticadan korkuyorlardı. Avrupa irticayı da, Komünizmi de çoktan halletti. Biz yeni yeni Komünizmi hallettik, irticayı da halleder gibiyiz yani. Onu da yok ettik sayılır. Anlıyoruz ki irtica diye bir şey yok. İrtica, mürteci insanların düşündükleri son derece basit bir olay. Kimsenin o tarafa yönelmesinin mümkün olmayacağını biliyorum, çünkü su geriye akmaz. Biz, o devirleri geçtik gittik. Türkiye'yi hiç kimse geriye götürmez. Türkiye daima ileriye gidiyor, piyasa kendiliğinden oluşuyor. Ne kadar çok üniversite açılırsa o kadar çok insan okuyacaktır. İdeolojisini yaymak isteyen parasız üniversite açar, kimseye engel olunmamalı.

Kalkan: Adam Smith'in de söylediği gibi herkes kendi çıkarının peşinde koşarken, genelin çıkarını da kendiliğinden gözetmiş oluyor. Bunları da merkezi otoriteden çok daha iyi bir şekilde yapacağını özellikle vurgulamamız gerekiyor.

Mutlu: Piyasa öyle işliyor. Bizim politik olarak bağlandığımız AB ve IMF bizi büyük bir dar boğaza sokuyor. Çünkü, borçluyuz. İkisi bizi kontrol ediyor. Devlet istediği gibi hareket edemiyor. Büyük sıkıntımız o.

Kalkan: Sizin söylediklerinize bir şey eklemek istiyorum. IMF'ye borçlu olduğumuz için onlar bizi kontrol ediyor, borçlu olmasak ve kendi kaynaklarımızla geçinebilsek mali bakımdan zengin olacağız, bu da bizim önümüzü açacak. O zaman devletin, kendi mali kaynaklarını bilip bir anlamda ayağını yorganına göre uzatması gerekmiyor mu?

Mutlu: Türkiye çok zengin bir toprağa sahip. Tarım için zengin, yeraltı, yerüstü zenginlikleri var, çok eski bir tarihi, çok değerli madenleri var. Bunlar ne yazık ki ülkenin yararına tam olarak işletilemiyor. Bunlar işlenmeye başladığında, Türkiye kimseye muhtaç olmadan yaşar. Osmanlı, dört yüz yıl boyunca enflasyon yaratarak, para basarak ayakta durdu. Cumhuriyet'te de hemen hemen aynı şey biraz daha seyrek devam etti. Cumhuriyet'te yaklaşık her on iki yılda bir devalüasyon yapıldı, ardından darbe oldu. Devalüasyon yaparak para topluyordu hükümetler. Özal geldi, devalüasyonu beklemeden bu zehri azar azar halka şırınga etti. Halk, hissetmedi bunu. Onun için darbe, şu bu durdu. Paranın değeri serbest bırakıldı. Aslında her gün devalüasyon oluyordu. Böylece devlet para basarak halktan vergi alıyordu. IMF 2001'de yani Bülent Ecevit döneminde para basmanız, merkez bankasından borç para almanız, sizin zararınıza enflasyon yaratıyor. Bundan vazgeçin, biz size gerekli parayı veririz dedi. Kemal Derviş geldi, Merkez Bankası Kanununu değiştirdi. Yeni bir madde ilave edilerek, para kurulu oluşturuldu. Para kurulu devlete borç para vermiyor, yeni para basmıyordu. Ve onların ömrü de uzun olmadı. Onlar gidince AKP geldi, IMF'nin talimatıyla bunu devam ettirdi. Parayı aldık, enflasyon düştü. Çünkü halktan almıyoruz. Ama enflasyonun düşmesi Türkiye'ye çok pahalıya mal oldu. Bizim dış borcumuz iki katına çıktı. Bunu gençler ödeyecek, sizler ödeyeceksiniz veya çocuklarınız ödeyecek.

Kalkan: Yani devlet bir anlamda bütçesine uygun harcama yapmıyor. Bütçesini açacak harcamalar yapıyor.

Mutlu: Dolayısıyla dışarıdan alıyor. Bu da bizim zararımıza. Mevcut olanları satıyor. Mirasyedi çocuğun her şeyi sattığı gibi kalan şeyleri satarak yiyoruz.

Kalkan: Biraz önce de Osmanlı'dan örnek vererek aynı şeyin Türkiye Cumhuriyeti'nde de olduğunu söylediniz. Yani devletin bütçesinden fazla harcaması ve piyasayı kendi haline bırakmak istememesi, geleneksel bir sorunumuz mu?

Mutlu: Bütün dünya öyleydi. Ama onlar bizden daha önce yanlış olduğunu fark edip değiştirdiler. Enflasyon 1500'lü yıllarda Amerika'nın keşfinden sonra başlıyor. Oradan İnkalar'ın, Maya'ların altınları Avrupa'ya getiriliyor. Yeni altınlar piyasaya girince önce İspanya'da, büyük enflasyon oldu. Sonra yavaş yavaş Osmanlı'ya, İtalya'ya, İngiltere'ye sirayet etti. Bütün dünya fiyat reformu

denen bir çağ yaşıyordu. Aşırı pahalılık meydana geldi. İtalya ve civarı, 50-60 yıl sonra enflasyon yaratmaktan vazgeçtiler. Parayı kontrol altına aldılar. İngiltere 150 yıl daha sürdürdü. Osmanlı ise, batıncaya kadar devam ettirdi, vazgeçemedi.

Göktaş: Son dönemde yeni anayasa gündemde. Sizin yeni anayasadan eğitimle ilgili beklentileriniz nelerdir?

Mutlu: Şimdi YÖK'ü kaldıracağını söyleyen bir hükümet var. Ben de, YÖK'ün görev ve etkinliği azaltılarak YÖK benzeri iki kurumun daha olması gerektiğini düşünüyorum. Biri ilk ve ortaöğretimi kapsamalı, diğeri ise Kredi ve Yurtlar Kurumu olmalı. Üçü de Bakanlığa bağlı ancak özerk. Yani Bakanlık onlara ne yapacağını söylememeli.

Kalkan: Okullar, veliler, öğrenciler de bu kurumlarda söz hakkına sahip olacaklar mı? Mesela YÖK Başkanını üniversitelerdeki hocalar seçebilecekler mi?

Mutlu: YÖK üniversitelerin amiri gibidir şu anda. 1980'den önce -siz hatırlayamazsınız belki- çok karışıktı. Zapturapt altına almak için Kenan Evren yumruğunu vurdu, bu şekle soktu. Türk genci apolitize oldu. Politikayla ilgilenmiyor, hiçbir şeye karışmıyor. Bu durum Türkiye'nin ilerlemesine engel oluyor. Devlet, MEB, YÖK karışmamalı üniversitelere. Onlar rekabet halinde iş yapacak, para kazanacak ve insan yetiştirecek. Gerçek rekabet o zaman olur. Avrupa'daki Eğitim Bakanları ve rektörler sık sık bir merkezde toplanıyorlar. Birkaç yıl evvel Bologna'da, ilk üniversitenin kurulduğu yerde toplandılar. Oradaki en son bildiri de şu kararı aldılar: Artık yönlendirme! Kontrol et! YÖK de öyle olmalı, yönlendirmemeli, sadece kontrol etmeli.

Göktaş: Karar mercii olmayacak sadece kontrol edecek. Bir nevi akreditasyon kurumu gibi bir şey olacak yani, öyle mi?

Mutlu: Evet, öyle. Biz dünyadan başka bir şey düşünemeyiz. Başka bir şey de yapamayız. Kendimize göre yeni bir sistem yaratamayız. Nasıl ki bir fizik kanunu yaratamıyorsak bir eğitim kanunu da yaratamayız. Mevcut sistemler var. En iyisi Amerika ve İngiltere. Onları örnek almalıyız.

Göktaş: Sizin düşüncenize göre Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yok. Var olan, iyi işleyen sistemleri, Türkiye'ye adapte etmeliyiz, öyle mi?

Mutlu: Evet. Bazıları bizim onlara benzemediğimizi söylüyorlar. Benzemez sen geri kalırsın, başka yolu yok. Onlar gibi zengin ve söz sahibi olmak istiyorsak onlara benzemeye mecburuz. Onun için onların sistemini buraya getirmeliyiz. Getirmediğimiz taktirde zorla yaptırırlar böyle bize. AB, Kopenhag Kriterlerini zorla kabul ettiriyor işte. Dokuz paket geldi. Tercümanlar tercüme ediyor, beş on

kişi toplanıyor mecliste. Kabul edip etmedikleri soruluyor ve kabul edildiği bildiriliyor. Diğerlerinin haberi bile yok neyi kabul ettiklerinden. Biz kendimize göre bir şeyle yapmakta, üretmekte zorlanıyoruz. Ama 1550'li yıllarda Kanuni Sultan Süleyman iki yıl sefere gitmedi, İstanbul'da kaldı, kanunlar hazırladı. Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptığı o kanunlar bütün dünyanın takdir ettiği kanunlardır. Bu yüzden Amerika'daki parlamentoda milletvekillerinin kanunları hazırladığı salonda yirmi üç tane kanun yapıcının heykeli var. Başta Hz. Musa, Hammurabi, Jeferson ve bir bakıyorsunuz ki Kanuni Sultan Süleyman. Heybetli görüntüsüyle mermere oyulmuş bir heykeli var. Ama ne yazık ki bizim üniversitelerde hukuk tarihi dersinde Kanuni'den hocalar çok bahsetmiyorlar. Fatih'ten bahsediyorlar. Oysa Fatih'in yasaları Kardes Katli, Çocuk Öldürme Yasası gibi Bizans'tan alınmıştır. Evvelinde Osmanlı'da böyle bir yasa yoktu. Bizans'ın taklidi ama Fatih'i öğretiyorlar, Kanuni'yi öğretmiyorlar. Sanki Fatih çok iyi bir şey yapmış gibi... Şaşırıp kalıyorum. Niye böyle oluyor, anlayamıyorum.

Kalkan: Müfredat, ders programı gibi uygulamaların da, üniversitelerde farklı olması rekabeti artırarak eğitim kalitesinin yükselmesine yardımcı olur mu?

Mutlu: Gayet tabi. Tek tip insan yetiştirmek gibi merkezden dağıtılan kitapları okutmanın bir anlamı yok.

Göktaş: Yani siz ailelerin ve öğrencilerin yer almasını, müfredatın tek değil de birkaç talebe göre farklı olması gerektiğini mi düşünüyorsunuz?

Mutlu: Tabiki, talebe ve bölgeye göre değişmeli. Bağcılığın çok olduğu bölgede bağcılıkla ilgili bölümlerin ağırlıkta olması gerekiyor. Amerika'da öyle. California'da bölümler ağırlıklı olarak bağcılık üzerine. Bunun içindir ki orada bağcılık gayet gelişmiş durumda. Sanayi bölgesinde daha başka eğitimler verilebilir. Tabi orası çok büyük bir yer olduğu için o şekle geliyor. Türkiye kendi yolunu bulur. Eğer serbest bırakılırsa bu televizyonlar, İnternet, radyolar halkı bir yere götürür.

Göktaş: Yani müfredat da serbest mi bırakılmalı?

Mutlu: Gayet tabi. Talim Terbiye Kurulu da neyin nesi. Neyi talim yaptırıyorsun? Neyi terbiye ediyorsun? Terbiyeyle olacak şey değil artık.

Göktaş: Kalkması mı gerekiyor?

Mutlu: Yani dokunamıyoruz onlara, öylece duruyorlar. Üç kurul oluşturulursa onlar yolunu bulur. Onun da kendisine göre fonksiyonu değişebilir. Müfredatı teknikten ziyade rekabetçi ortama açık, girişimci insan yetiştirecek şekilde oluşturmalıyız. YÖK Yasası'nın 5. maddesi, örf ve adetlere bağlı insan yetiştirilirdiyor. Bu konuyla ilgili bir yazım Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkmıştı. Örf ve

adete göre üniversite eğitimi olmaz. Üniversiteler örf ve adete bağlı gençler değil, devrimci gruplar yetiştirmelidir. Düşünen, sorgulayan, üreten gruplar... Yenilik getiren, araştırma yapan... Mesela böyle bir maddeyi anayasa mahkemesi iptal etmiş. İhsan Doğramacı bu maddeyi daha da ağırlaştırarak yeniden getirdiğinde kimsenin sesi çıkmadı. O madde de, mutlaka kalkmalı.

Kalkan: Hatta yurt dışından gelen öğrencileri de bizim şartlarımıza uydurmaya çalışıyorlar. Eğer bizim örf ve adetlerimize uygun değilseniz almayız diye bir tepki veriliyor, çok vahim bir durum.

Mutlu: İşte biz bu kötü, zayıf eğitimden dolayı Avrupa'nın da Amerika'nın da sömürgesi haline geldik, onları besliyoruz. Gümrük Birliği'ne girdiğimizde Avrupa'ya yüz milyar dolardan fazla para pompaladık. Kendi servetimizi oraya akıttık. IMF'nin borçlusunu olarak bir tek biz varız. Bizden başka kimse yok. Bizden aldığı faizlerle varlığını sürdürüyor. Rusya 1991'e kadar Kominizmle yönetiliyordu, sonradan yıkıldı. İnsanlar iş aramak için buralara kadar geldiler. Ama eğitimleri sağlam olduğu için on yıl içinde tekrar toparlandılar. Şu an bizi çok geride bıraktılar. Romanya ve Bulgaristan da öyle. Şu anda bu iki ülke de kalkınmışlık yönünden bizden ilerideler. Birleşmiş Milletler'in raporlarında Ukrayna ve Ermenistan Türkiye'den daha kalkınmış olarak gözüküyor. Kalkınmışlıkta, eskiden sadece kişi başına düşen gayri safi milli hasılaya bakıyorlardı. Sonra dan çocuk ölümleri, temiz su kaynakları gibi başka değerleri de katıldılar. Bunlar Türkiye'de yeterli olmadığı için 92. sıradayız, oysa Ermenistan 85, Yunanistan 23, Bulgaristan 55. sırada. Bizden geride olanlar Irak, Suriye ve İran gibi ülkeler.

Göktaş: Avrupa ve Amerika'ya baktığımız zaman mahalli idarelerin de eğitimle ilgili ciddi rolleri var. Ama Türkiye'ye baktığımız zaman belediyelerin rolünün sadece okul bahçesine asfalt yapmak olduğunu görüyoruz. Bu konudaki düşünceleriniz nedir? Mahalli idareler eğitimde neler yapabilir?

Mutlu: Amerika'da, Japonya'da devletin ve belediyelerin ayrı ayrı okulları var. Halkın, belediyenin, çok büyük şirketlerin okulları var.. Hepsi rekabet ortamı içinde açıp işletiyorlar. Eğitim çok önemli bir şey. Ne öğretiyoruz? Hayat öğretiyoruz. Beceri öğretiyoruz. Sanat öğretiyoruz. Türkiye'de sanatkâr yok. Bir becerisi olan yok. "Ustayım" diyor, "Ne ustasısın?" diye sorduğumda: "Her şeyin ustasıyım" diyor. Her şeyin ustası olmaz. Bir konunun ustası olur. Alanında uzman, dünyanın aradığı insanlar yetiştirmeliyiz.

Göktaş: İnceleme yaptığımız zaman özellikle çağdaş Batı ülkelerinde eğitimle ilgili yeni politikalar üreten, devlete çeşitli alternatifler sunan, ona yön veren sivil toplum kuruluşları (STK) olduğunu görüyoruz. Oysa bunlar Türkiye'de katkıda bulunacak STK sayısı çok az. Bu yoruma siz katılıyor musunuz? Ve sizce bu konudaki STK'lar nasıl geliştirilebilir?

Mutlu: Bir işin olabilmesi için iki tarafın da uygun görmesi lazım. STK'lar bunları istese bile Bakanlık buna karşı çıkıyor: "Biz varken size laf düşer mi?" diyor. Bakan ve yanındakiler her şeyi bildiklerini sanıp başkasına ihtiyaçları olmadığını düşünüyorlar. Eğitim Şuralarında sözde, halkın, vatandaşın düşüncesini aldıklarını söylüyorlar. Ama her şuradan önce katılımcıların listesini değiştiriyorlar. Her bakanın kendi istediği şekilde toplanıyor şuralar. Alınan kararları Bakan onaylarsa o kararı yayınlıyorlar. Tam anlamıyla diktatörlüğe kılıf oluyor şuralar.

Göktaş: STK'lar iyi olsa bile bakanlık çok fazla olan yetkilerini paylaşmıyor mu yani?

Latif Mutlu: Yok, paylaşmıyor. Kimseyi dinlemek istemiyor. Seksen yılda atmış dokuz tane Milli Eğitim Bakanı gelmiş geçmiş. İz bırakan iki kişi, Necati Bey ile Hasan Ali Yücel'dir.

Göktaş: O zaman sizin konuşmalarınızdan şunları çıkarabilir miyiz? Türk eğitim sisteminin şu an içinde bulunduğu önemli sorunlarının birincisini yüksek öğretimde okullaşma oranı, ikincisini merkezin yani Ankara'nın yetkisinin çok fazla olması, üçüncünü de üniversite yerleşim sistemi olarak sıralayabilir miyiz?

Mutlu: Evet, bunlar önemli. ÖSYM yerleştirmeyecek, sınav yapacak, puan verecek ama yerleştirmeyi üniversiteler kendileri yapacak. Amerika'da yılda yedi-sekiz sınav yapılıyor. Türkiye'de ise üç saat içinde oldu oldu, olmadı seneye. İnsanlarımızı telef ediyoruz. İş gücünü basit, iş yapamaz durumdaki insanlardan oluşturuyoruz.

Göktaş: Eğitim müteşebbisi olarak hükümetin eğitim politikalarından memnun musunuz? Son beş yılın eğitim politikalarını değerlendirebilir misiniz?

Latif mutlu: Ben CHP'liyim hatta CHP'den milletvekili adayım da oldum. Ama partinin bir toplantısında: "CHP'liyim ama ne yazık ki eğitime bakışı açısından, çok gerici bir parti" dedim. CHP'nin eğitim uzmanı olarak Mustafa Gazalıcı da oradaydı. "Kimden geri, AKP'den daha geri bir parti" dedim. "Neden? Nasıl olur?" dediler, şaşırdılar. Dedim ki: "AKP'nin eğitim programı çağdaş dünyaya daha uygun bir şekilde yazılmış. CHP'nin programını Mustafa Gazalıcı yazmış herhalde. O elli yıl evvel sendikacıydı, hâlâ aynı düşüncede. Hiçbir işe yaramıyor bunlar. Parasız eğitim olur mu?" "Vatandaş parasız eğitim istiyor, vereceğiz" dedi. "Nereden veriyorsun? Sen ne diyorsun? Hiç muhasebeye gittin mi? Maliye yi biliyor musun? Dünyayı biliyor musun? Dünya nasıl eğitim veriyor? Parasız eğitim hiçbir yerde kalmadı. Komünist Çin'de dahi kalmadı. Çin üniversite giderlerinin %27'sini öğrenciden alıyor. Bizim CHP bunun farkında değil" dedim. Herkese parasız eğitim vereceğiz diye vaadde bulunuyorlar. Tabii ki buna gençler

inanmıyor. Zaten inansa oy verirlerdi. Söylemekle, kandırmakla olur mu? AKP doğrusunu söylüyor. Gayet güzel götürüyor işi. Benimde AKP'ye çok kızdığım noktalar var elbette. Ama bakıyorum programlarına, sloganlarına gayet güzel, CHP'ninkinden çok daha iyi hazırlanmış. Millet aldanmıyor, millet herkesten daha iyi biliyor. İlk başta bakan YÖK'le kavga etmek istemiş, başbakan engellemiş. Yavaş tatlı bir şekilde götürdüler. Bir kısım AKP'linin kafasında ise imam hatiplileri ön plana çıkarma, herkesin kafasını imam hatipli yapma düşüncesi var. Onu da tam yapamıyor. Çünkü toplumda öyle bir talep yok. Hüseyin Çelik'in hayatını incelediğimde bir bakıyorum, Ali Suavi hakkında doktora yapmış. Ali Suavi devrimci bir kişi, ama Hüseyin Çelik devrimci değil. Diğer yandan özel okulları kalkındırmak istedi, CHP engel oldu. Hüseyin Çelik İngiltere'de bulunmuş, onları örnek aldı. İngiltere önceleri özel okulları özendirmek için çocuğunu özel okullara verene yarı parasını vereceğini söyleyip, sonra onu %40'a düşürdü, en sonunda azaltarak kaldırdı. Baktı ki özel okullar gelişti. Herkes öğrendi özel okulu. Hüseyin Çelik de öyle yapmak istedi. CHP bırakmadı. Oralarda sınıfların boş burada sınıfların kalabalık sıkışık olduğunu, oraya gidilirse de sınıfların buradakilerin rahatlayacağını, oradakilerin ise dolacağını ve kalkınacağını dile getirdi. Ama yok dediler. CHP ayırım olacağını savunup kanunu engelledi. Bence yanlış yaptı. Türkiye artık uyanıyor. Sizin gibi gençlerin bunlara eğildiğini gördükçe istiyorum ki sizin gibiler çoğalsın çok daha fazla kişi düşünsün bu konuları.

Göktaş: Bunların dışında geleceğe bakacak olursak, Cumhuriyetimizin yüzyüncü yılında, yani 2023 yılında Türk eğitim sisteminin nasıl olmasını hayal ediyorsunuz?

Mutlu: Kısa sürede Türkiye'nin de dünyaya açıldığını, dünya gibi yönetildiğini, bağımsız, hür, iyi okullara sahip, ekonomisi gelişmiş bir ülke olarak görmeyi hayal ve arzu ediyorum. Devletler dünyadaki yönetim şeklinde artık ekonomiden ellerini çekiyor. Savunma, hukuk ile ilgili işleri kalıyor. İşte biraz halkla beraber eğitimde rolleri var. Endüstriden, sanayiden çekiliyor devletler.

Kalkan: Latif Bey çok teşekkür ederiz.

Latif Mutlu: Ben teşekkür ederim.